

رابطه‌ی بین عملکرد خانواده و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه

نیلوفر رفوئی^۱

^۱ کارشناس ارشد علوم تربیتی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی رابطه عملکرد خانواده با مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه ناحیه ۲ شهر اراک انجام شده است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این تحقیق شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه ناحیه ۲ شهر اراک در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ می‌باشد ($N=4866$). حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران برابر ۳۵۷ دانش‌آموز دختر دبیرستانی شهر اراک تخمین زده شد که از روش نمونه‌گیری در دسترس از میان مدارس متوسطه ناحیه ۲ شهر اراک انتخاب گردید. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش شامل پرسشنامه ابزار سنجش خانواده (FAD) و پرسشنامه مقیاس مهارت‌های اجتماعی ماتسون می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد بین مهارت‌های اجتماعی با عملکرد خانواده رابطه معناداری وجود دارد. به عبارتی دیگر، بین ابعاد عملکرد خانواده با ابعاد مهارت اجتماعی مناسب و رابطه با همسالان رابطه معناداری وجود دارد و بین ابعاد عملکرد خانواده با رفتارهای غیراجتماعی رابطه منفی معناداری وجود دارد. همچنین، بین برخی ابعاد عملکرد خانواده (نقش‌ها، درگیری و کارکرد کلی) با بعد برتری طلبی رابطه منفی معناداری وجود دارد. بنابراین، چنین نتیجه‌گیری می‌شود که با آموزش دادن مولفه‌های مفید در حوزه‌ی عملکرد خانواده می‌توان به دختران دانش‌آموز کمک کرد تا هم در محیط کنونی مدرسه و هم در محیط اجتماعی آینده راهبردهای و مهارت‌های اجتماعی پخته‌تر و سازنده‌تری را به کار بگیرند و در محیط اجتماعی خود تعاملات اثربخشی داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: عملکرد خانواده، مهارت‌های اجتماعی، دانش‌آموزان، دختر.

مقدمه

اجتماعی کردن صحیح کودکان و آموزش مهارت‌های لازم به آنان، همواره یکی از اهداف عالی نظام تعلیم و تربیت به شمار می‌آید، زیرا رشد و اعتلای اجتماعی در سایه اجتماعی شدن به دست می‌آید و موجب سازگاری و ایجاد ارتباط سالم و صحیح کودکان و نوجوانان با اطرافیان می‌شود؛ و از این رهگذر آنان خواهند توانست توانایی‌های بالقوه خود را شکوفا کنند (بیرامی، ۱۳۸۵). مهارت‌های اجتماعی^۱ مجموعه رفتارهای فرا گرفته قابل قبولی است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه موثر داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند (صفی‌خانی، ۱۳۹۳). مهارت‌های اجتماعی از فنونی ترکیب شده است که به افراد برای کسب روابط میان‌فردی خود کمک می‌کند و نتایج حاصل از آن باعث تغییر وضعیت و تغییر رفتار در ارتباطات میان‌فردی است (لشگری، ۱۳۸۳). از نظر اسلام‌وسکی و دان^۲ (۱۹۹۶) شناخت و مهارت اجتماعی فرایندی است که کودکان و نوجوانان را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کنند، رفتار خود را کنترل و تعاملات اجتماعی خود را تنظیم نمایند. کودکان و نوجوانانی که مهارت اجتماعی کافی کسب کرده‌اند در ایجاد رابطه با همسالان و یادگیری در محیط آموزشی موفق‌تر از کودکانی هستند که فاقد این مهارت هستند (حمیدی‌فر و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین، کمبود مهارت‌های اجتماعی اغلب در میان نوجوانانی که مشکلات رفتار بیرونی و چارچوب از هم گسیخته دارند وجود دارد. بعلاوه، مهارت‌های اجتماعی با تعدادی از بیماری‌های روانی نظیر افسردگی یا اضطراب و مشکلاتی چون پرخاشگری، سوء استفاده از مواد، آزارهای جنسی^۳، مشکلات تحصیلی و حرفه‌ای، تنهایی، حاملگی ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی^۴ همراه شده است (هانسن، نانگل و میر^۵ ۱۹۹۸؛ بیرامی، ۱۳۸۵).

اولین نهادی که بیشترین نقش را در اجتماعی کردن دانش‌آموان دارد، خانواده است و مدرسه نیز نقش مهمی در تعیین ارزش‌های فرهنگ‌ها و به ویژه روش‌های آموزشی و تربیتی ایفا می‌کند. در واقع، رابطه مدرسه و خانواده باید به صورت همکاری متقابل و دو جانبه باشد تا زمینه‌ی تربیت دانش‌آموزان فراهم شود (احمدی، ۱۳۸۶). در واقع، خانواده به عنوان اولین نهادی که انسان در آن متولد می‌شود و بیشترین ساعات زندگی خود را در آن می‌گذراند تأثیرات بسیاری در روند شکل‌گیری شخصیت و رفتار انسان دارد (احمدی، ۱۳۸۶) و عملکرد آن می‌تواند با اجتماعی شدن فرد و مهارت‌های اجتماعی او در ارتباط باشد. عملکرد خانواده^۶ یعنی توانایی خانواده در هماهنگی یا انطباق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل کردن تعارض‌ها، همبستگی میان اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز میان افراد و اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده (پورتل و هاول، ۱۹۹۲؛ به نقل از کرامتی، مرادی و کاوه، ۱۳۸۴). به عبارتی، عملکرد خانواده به توانایی خانواده در انجام وظایفی که بر عهده دارد، از جمله تأمین نیازهای عاطفی، روانی، فیزیولوژیکی (مادی) اعضای خود اطلاق می‌شود. خانواده کارا به خانواده‌ای گفته می‌شود که قادر به تأمین نیازهای عاطفی، روانی و فیزیولوژیکی اعضای خود باشد. خانواده ناکارا به خانواده‌ای گفته می‌شود که قادر به تأمین نیازهای عاطفی، روانی و فیزیولوژیکی اعضای خود

^۱ Social skills^۲ Slomowski & Ounn^۳ Sexual offending^۴ Sexual transmitted disease^۵ Hansen, Nangle & Meyer^۶ Family function

نباشد (لشگری، ۱۳۸۳). در یافته‌های تحقیق اکروودور^۷ (۲۰۱۰) آمده است انحرافات رفتاری نوجوانان ریشه در خانواده‌هایشان دارد. عملکرد بد خانواده، عدم تعادل با فرزندان، وقوع طلاق، فقدان والدین می‌تواند موجبات بروز رفتارهای پر خطر در نوجوانان را به وجود آورد. اسدیان و پیری (۱۳۸۹) در پژوهشی رابطه بین عملکرد خانواده و کفایت اجتماعی دانشجویان را بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیدند که اگر به عملکرد خانواده‌ها بهبود بخشند به تبع آن کفایت اجتماعی نیز افزایش پیدا خواهد کرد. به طور کلی، کسب مهارت‌های اجتماعی هسته‌ی رفتار بین‌فردی و کلید ارتباط‌های انسانی است (اکروودور، ۲۰۱۰) و یکی از عناصر اصلی اجتماعی شدن در کلیه‌ی فرهنگ‌ها (بیرامی، ۱۳۸۵) است و در سال‌های اخیر مهارت‌های اجتماعی بدان حد اهمیت پیدا کرده است که برخی آن را نوع خاصی از هوش عملی انسان دانسته‌اند اما، در کشور ایران بر اساس پژوهش‌هایی داخلی مانند پژوهش حمیدی‌فر و همکاران (۱۳۹۰)، میزان مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه در سطح مطلوبی نبوده است. به همین دلیل، آنها بیان می‌کنند که این امر لزوم بازنگری شیوه‌های آموزشی و تربیتی در سطح خانواده و نیز برنامه‌های آموزشی و پرورشی به منظور ارتقاء و تکامل مهارت‌های اجتماعی را مطرح می‌سازد. در این میان کارکردهای تربیتی خانواده از اهمیت بسزایی برخوردارند، زیرا شخصیت فرزندان زیر چتر نفوذ آن قرار داشته و بنابراین آنچه در آینده تحت عنوان حس خرسندی یا خوشبختی و ناخرسندی یا بدبختی شاهد آن هستیم تا حد زیادی وابسته به عملکرد این کارکرد و نفوذ آن است (حمیدی‌فر و همکاران، ۱۳۹۰). بنابراین، پژوهش حاضر از آن جهت حائز اهمیت است که عملکرد والدین که به صورت آگاهانه و یا ناآگاهانه، عمدی یا غیرعمدی در خصوص کسب مهارت‌های اجتماعی فرزندان‌شان به کار گرفته‌اند را ارزیابی می‌کند. بر همین اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که آیا بین عملکرد خانواده و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه ارتباط وجود دارد؟

روش

جامعه، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

در این تحقیق روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این تحقیق شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه ناحیه ۲ شهر اراک در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ می‌باشد. بر اساس آخرین آمار گرفته شده از سازمان آموزش و پرورش اراک، تعداد دانش‌آموزان ۴۸۶۶ می‌باشد. در این تحقیق برای نمونه‌گیری از شیوه نمونه‌گیری در دسترس چند مرحله‌ای استفاده شده است که از میان مدارس متوسطه ناحیه ۲ شهر اراک انتخاب شدند. حجم نمونه‌ی این پژوهش در مجموع با استفاده از فرمول کوکران برابر ۳۵۷ دانش‌آموز تخمین زده شد که پس از بررسی پرسشنامه‌ها، ۳۷ پرسشنامه به علت ناقص بودن از جمع کل پرسشنامه‌ها حذف گردید و نهایتاً ۳۲۰ پرسشنامه برای تجزیه و تحلیل باقی ماندند.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه ابزار سنجش خانواده: این پرسشنامه دارای ۶۰ سوال است که برای سنجش خانواده توسط اپشتاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳)؛ به نقل از کرامتی و همکاران، (۱۳۸۴) بر مبنای الگوی مک مستر تدوین شده است. آزمودنی برای هر ماده یکی از گزینه‌های: کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم را انتخاب می‌کند. بر طبق فرم اصلی هریک از اعضای خانواده که بیش از ۱۲ سال داشته باشد، میتواند FAD را پر کند. برای نام‌گذاری FAD تمام پاسخ‌ها از ۱ تا ۴ کد گذاری می‌شوند. شیوه‌ی نمره‌گذاری به این صورت است: کاملاً موافقم (۱)، موافقم (۲)، مخالفم (۳) و کاملاً مخالفم (۴). عبارت مربوط به هر خرده مقیاس به این صورت است: حل مسئله: ۲-۱۲-۲۴-۳۸-۵۰-۶۰؛ روابط: ۳-۱۴-۱۸-۲۹-۴۳-۵۲-۵۹؛ نقش: ۳۴-۳۰-۲۳-۱۵-۱۰-۴-۵۳-۴۵-۴۰؛ پاسخ‌گویی اثربخشی: ۹-۱۹-۲۸-۳۵-۳۹-۴۹-۵۷؛ درگیری اثربخش: ۵-۱۳-۲۲-۲۵-

^۷ Okroduru

۵۴-۳۷-۳۳؛ کنترل رفتار: ۷-۱۷-۲۰-۲۷-۳۲-۴۴-۴۷-۴۸-۵۵-۵۸؛ کارکرد کلی: ۱-۶-۸-۱۱-۱۶-۲۱-۲۶-۳۱-۳۶-۵۶-۵۱-۴۶-۴۱؛ توجه: ۱-۴-۵-۷-۸-۹-۱۱-۱۳-۱۴-۱۷-۱۹-۲۱-۲۲-۲۳-۲۵-۲۸-۳۱-۳۳-۳۴-۳۵-۳۷-۳۹-۴۱-۴۲-۴۵-۵۸-۵۴-۵۳-۵۲-۵۱-۴۸-۴۷ به طور معکوس نمره گذاری می شود. پایایی مربوط به همسانی درونی شش مقیاس ابزار سنجش خانواده بین ۰/۷۲ تا ۰/۸۳ گزارش شده است که بیانگر پایایی مطلوب زیر مقیاس های این آزمون است. همسانی درونی زیر مقیاس کارکرد کلی نیز ۰/۹۲ بوده است. این پرسشنامه در ایران توسط زاده محمدی و ملک خسروی (۱۳۸۵) هنجاریابی شده است. ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس ها بدین شرح است: حل مسئله: ۰/۷۲، ارتباط: ۰/۷۰، نقشها: ۰/۷۱، آمیختگی عاطفی: ۰/۷۳، پاسخ گویی عاطفی: ۰/۷۳، پاسخ گویی عاطفی: ۰/۷۱، کنترل رفتاری: ۰/۶۶، کارکرد کلی: ۰/۸۲.

پرسشنامه مقیاس مهارت های اجتماعی ماتسون: این مقیاس توسط ماتسون و همکاران (۱۹۸۳) برای سنجش مهارت های اجتماعی افراد ۴ تا ۱۸ ساله تدوین گردیده است. فرم اولیه این مقیاس دارای ۶۲ عبارت بود که توسط یوسفی و خیر (۱۳۸۱؛ به نقل از صفی خانی، ۱۳۹۳) تحلیل عاملی شده به ۵۶ عبارت کاهش یافت، که مهارت های اجتماعی افراد را توصیف می کنند. برای پاسخ گویی به آن آزمودنی باید هر عبارت را بخواند و سپس پاسخ خود را بر اساس یک شاخص ۵ درجه-ای از نوع لیکرت با دامنه ای از نمره ۱ (هرگز/ هیچ وقت) تا ۵ (همیشه) مشخص نماید. البته به جز سوال های ۷-۸-۱۰-۱۱-۵۱-۵۰-۴۷-۴۵-۴۲-۴۱-۳۹-۳۸-۳۶-۳۰-۲۸-۲۷-۲۴-۲۱-۲۰-۱۷-۱۴ در بقیه سوالات جهت نمره گذاری متفاوت است و نمره گذاری به صورت عکس صورت می گیرد. هرگز (۱)، بندرت (۲)، گاهی اوقات (۳)، بیشتر اوقات (۴) و همیشه (۵) (ماتسون و همکاران، به نقل از صفی خانی، ۱۳۹۳). لازم به تذکر است که در جمع نمرات به منفی یا مثبت بودن عبارات باید توجه شود. تعداد سوالات مولفه های مقیاس مهارت های اجتماعی به این شکل است: مهارت های اجتماعی مناسب: ۷-۱۰-۱۱-۱۴-۵۴-۵۱-۵۰-۴۵-۴۱-۳۹-۳۸-۳۶-۳۰-۲۸-۲۷-۲۱-۲۰-۱۷؛ رفتارهای غیر اجتماعی: ۵-۶-۱۳-۱۶-۱۸-۲۶-۳۵-۳۷-۴۹-۵۲-۵۳؛ پرخاشگری و رفتارهای تکانشی: ۱-۲-۳-۴-۹-۱۲-۱۹-۲۵-۳۱-۳۳-۴۸-۵۶؛ برتری طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن: ۵۵-۴۶-۴۰-۳۲-۲۹-۱۵؛ رابطه با همسالان: ۸-۲۲-۲۳-۲۴-۳۴-۴۲-۴۳-۴۴-۴۷. بررسی اعتبار و پایایی مقیاس مهارت های اجتماعی تحقیقات نشان داده اند که مقیاس مهارت های اجتماعی ماتسون از روان سنجی، پایایی بالایی و روایی افتراقی قابل قبولی برخوردار است (ماتسون والندایک، ۱۹۸۸؛ ماتسون و همکاران، ۱۹۸۳؛ به نقل از صفی خانی، ۱۳۹۳). در پژوهش ماتسون و همکاران (۱۹۸۸؛ به نقل از صفی خانی، ۱۳۹۳) مقدار ضریب آلفای کرونباخ و تصنیف به دست آمده برای کل مقیاس یکسان و برابر ۰/۸۶ بود. آلفای کرونباخ مهارت اجتماعی ماتسون در پژوهش حاضر ۰/۷۶۷ برآورد گردید.

روش اجرا و تجزیه و تحلیل اطلاعات

پس از انتخاب پرسشنامه ها و تایید آنها، به منظور اجرای این پرسشنامه ها در نمونه های پژوهش، از هر مدرسه دو کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس پرسشنامه ها، در هر کلاس به اجرا گذاشته شد. به منظور رفع هر گونه ابهام، علاوه بر دستورالعمل اجرای پرسشنامه، توضیحات اضافی نیز به صورت شفاهی در کلاس به دانش آموزان ارائه گردید. پس از اجرا و جمع آوری پرسشنامه ها، هریک از آنها مورد بررسی قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده ها در بخش آمار توصیفی میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS-۲۲ صورت گرفته است.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد
حل مساله	۲/۰۱	۰/۴۰۵
روابط	۲/۲۳۵	۰/۴۸۵

نقش‌ها	۲/۳۲۱	۰/۴۷۲
پاسخگویی	۲/۲۴۰	۰/۶۵۲
درگیری	۲/۳۱۲	۰/۴۹۰
کنترل رفتار	۲/۲۲۰	۰/۴۱۵
کارکرد کلی	۳/۰۸۵	۰/۴۷۱
نمره کل عملکرد خانواده	۱۵/۵۰۶	۲/۴۲۰
مهارت اجتماعی مناسب	۶۶/۸۹	۱۰/۳۷
پرخاشگری	۴۳/۲۱	۹/۳۶
برتری طلبی	۱۶/۷۵	۴/۷۳
رابطه با همسالان	۳۱/۷۴	۶/۵۹
نمره کلی مهارت اجتماعی	۲۰۲/۵۲	۲۸/۷۸

با توجه به نتایج بررسی پیشفرض نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف چون مقدار سطح معنی داری برای تمامی مولفه‌ها بزرگتر از مقدار خطا ۰/۰۵ است بنابراین توزیع فراوانی متغیرهای فوق نرمال است.

جدول ۲. همبستگی بین عملکرد خانواده و مهارت‌های اجتماعی در دانش آموزان

متغیر	کارکرد خانواده
مهارت‌های اجتماعی	ضریب همبستگی (r)
	sig
	۰/۳۳**
	۰/۰۰۱

جدول ۳. همبستگی بین ابعاد عملکرد خانواده و ابعاد مهارت‌های اجتماعی در دانش آموزان

ابعاد کارکرد خانواده	مهارت اجتماعی مناسب	رفتارهای غیر اجتماعی	پرخاشگری و رفتارهای تکانشگری	برتری طلبی	رابطه با همسالان
همبستگی	sig	همبستگی	sig	همبستگی	sig
حل مساله	۰/۲۶۲**	۰/۰۰۱	۰/۱۷۰**	۰/۰۰۱	۰/۱۵۶**
روابط	۰/۱۸۸**	۰/۰۰۱	۰/۱۷۹**	۰/۰۰۱	۰/۰۶۱**
نقش‌ها	۰/۱۴۱**	۰/۰۰۱	۰/۱۸۷**	۰/۰۰۱	۰/۱۶۹**
پاسخگویی	۰/۰۹۴**	۰/۰۰۶	۰/۱۲۴*	۰/۰۱۳	۰/۱۱۵*
درگیری	۰/۱۸۲*	۰/۰۴۷	۰/۲۳۹**	۰/۰۰۱	۰/۲۲۰**
کنترل رفتار	۰/۱۱۷**	۰/۰۰۱	۰/۲۷۹**	۰/۰۰۱	۰/۱۷۰**
کارکرد کلی	۰/۲۶۳*	۰/۰۱۸	۰/۲۶۴**	۰/۰۰۱	۰/۲۸۰**
نمره کل	۰/۲۵۵**	۰/۰۰۱	۰/۲۲۴**	۰/۰۰۱	۰/۲۱۶**

بحث و نتیجه‌گیری

همان طور که نتایج نشان می‌دهد کارکرد خانواده و تمام زیرمقیاس‌های آن با مهارت اجتماعی مناسب و رابطه با همسالان رابطه معنادار و مثبت دارند. از بین زیرمقیاس‌های کارکرد خانواده، زیرمقیاس‌های کارکرد کلی، حل‌مساله، روابط و نقش‌ها بالاترین سطح رابطه را به دست آورده‌اند. نتیجه این تحقیق با یافته‌های نجفی (۱۳۸۴)، مولوی (۱۳۹۱) و امانیان، وصالی، دارابی و اسدی (۱۳۹۰) همسو می‌باشد که نتایج پژوهش حاضر با توجه به رویکردهای خانواده درمانی عصر حاضر نیز بسیار حائز اهمیت است. همان طوری که مینوچین (ترجمه ثنایی ذاکر، ۱۳۸۳؛ به نقل از نجفی، ۱۳۸۴) معتقد است سیستمی که بیش از همه بر رفتار فرد اثر دارد، خانواده است. در واقع، خانواده نه تنها رفتار سازشی و بهنجار، بلکه رفتارهای نابهنجار افراد را شکل می‌دهد. بنابراین، می‌توان گفت که عملکرد سالم و بهنجار خانواده است که زمینه رفتارهای سالم و بهنجار را در فرد ایجاد می‌کند، خصوصاً در دوران نوجوانی و جوانی که با توجه به شرایط خاص دوران رشد بسیار مخاطره‌آمیز می‌باشد. عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، اجتماعی و هیجانی کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع آن چه در درون خانواده اتفاق می‌افتد و چگونگی عملکرد آن می‌تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب باشد. محیط‌های برانگیزنده و پرورش دهنده، کودکان را قادر می‌سازد تا یاد بگیرند و پیشرفت کنند. برعکس، محیط‌های خانوادگی بدکار می‌تواند برای بسیاری از جنبه‌های رشد کودکان و انتقال مثبت آنان به بزرگسالی بسیار مضر باشد. از طرف دیگر، گایلرد و همکاران^۸ (۲۰۰۳) که نشان داده‌اند که والدین صمیمی، حمایت کننده، ارتباط بهتر با همسالان خود برخوردارند، و در مقابل والدین سرکوب گر، متوقع و کنترل کننده که در تربیت فرزندان خود از شیوه های انضباطی شدید استفاده می کنند، فرزندی دارند که دارای پایین ترین موقعیت در ارتباط با همسالان هستند که در کل می توان استنباط کرد که عملکرد مطلوب خانواده در ارتباط فرزندان با همسالان خود ارتباط معناداری دارد.

یافته‌ها نشان داده که بین عملکرد خانواده با بعد رفتارهای ضداجتماعی، بعد پرخاشگری و رفتار تکانشگری و بعد برتری طلبی و اطمینان زیاد به خود داشتن رابطه‌ی منفی معناداری وجود دارد که با نتایج حاصل از تحقیقات گریفین و همکارانش^۹ (۲۰۰۰)، و دریسکول (۲۰۰۸)، مولوی (۱۳۹۱) و امانیان، وصالی، دارابی و اسدی (۱۳۹۰) همسو می‌باشد. با توجه به یافته‌ی موجود می‌توان نتیجه گرفت که طبق دیدگاه سیستمی خانواده ساختار خانواده عامل اصلی در معین کردن رفتار فرد در بروز رفتارهای غیراجتماعی باشد و اگر اعضای خانواده به درستی تربیت نشده باشند ممکن است به سوی رفتارهای نادرست و غیراجتماعی گرایش پیدا کنند. از طرفی، هرچه سطح عملکرد خانواده بهتر و مطلوب‌تر باشد تمایل به پرخاشگری در نوجوان کمتر مشاهده می‌شود. مطالعه‌ی گریفین و دیگران وجود روابط مطلوب والدین و خانواده را در کاهش بروز پرخاشگری تایید می‌کند (گریفین، ۲۰۰۰). اندروز و دیگران نیز دریافتند تنفر از روابط خانوادگی در دوران نوجوانی منجر به پرخاشگری و رفتار ضداجتماعی نوجوان می‌شود و اختلاف در زندگی مشترک آینده را پیشگویی می‌کند (اندروز، ۲۰۰۰). هنگامی که عملکرد خانواده نامطلوب باشد باعث می‌شود روابط عاطفی بین اعضای خانواده هم آشفته شود و در نتیجه مشکلات روانی و عاطفی در افراد خانواده‌ها به خصوص نوجوانان تاثیر می‌گذارد و باعث بروز رفتارهای پرخاشگرانه و از جمله در محیط‌های اجتماع می‌شود. همچنین پژوهشگرانی مانند کارانزا و کیلمن^{۱۰} (۲۰۰۱؛ نقل از اسدیان، ۱۳۸۹) از ارتباط مثبت و معنی‌دار جو خانواده به عنوان صمیمی و حمایت کننده، با پیامدهای مثبت برای فرزندان، از جمله سطوح بالاتر عزت‌نفس و خودپنداره، سخن گفته‌اند. بدین

^۸ Gaylord et al^۹ Griffin^{۱۰} Andrews^{۱۱} Carranza & Kilmann

ترتیب می‌توان چنین استنباط کرد، فرزندی که در خانواده‌هایی که روابط مؤثر و صمیمی تری بین اعضای خانواده وجود دارند رشد می‌کنند از رفتارهایی مانند تظاهر به دانستن همه چیز و خود را برتر از دیگران دیدن اجتناب می‌کنند. بنابراین، زمینه و عملکرد خانوادگی می‌تواند نوجوانان را مستعد داشتن مهارت‌ها و تعاملات اجتماعی سازنده و یا مشکل‌زا بنماید. در نهایت، برای فهم رابطه‌ی علت و معلولی بین متغیرهای عملکرد خانواده و مهارت‌های اجتماعی، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی به روش آزمایشی و تجربی نیز انجام شود. همچنین در راستاری ارتقاء سطح کیفی کارکرد خانواده‌ها و بهبود مهارت‌های اجتماعی دختران جلسات آموزشی و دوره‌های ضمن خدمت برای خانواده‌ها، اولیای مدرسه و دبیران در مورد چگونگی ارتباط عملکرد خانواده با مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان برگزار شود.

منابع:

- احمدی، خدابخش. (۱۳۸۵). بررسی رابطه سازگاری زناشویی با آسیب پذیری فرهنگی. دومین کنگره سراسری آسیب شناسی خانواده در ایران.
- اسدیان، سیروس و پیری، موسی. (۱۳۸۹). رابطه بین عملکرد خانواده و کفایت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سلماس. *فصلنامه علوم رفتاری*، ۲۷، ۴۱-۲۶.
- امانیان، ابوالفضل؛ وصالی، سعید؛ دارابی، آزاد و اسدی، پریرسا. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط عملکرد خانواده با پرخاشگری دانش آموزان. *فصلنامه خانواده و پژوهش - پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش*، ۸(۱۳)، ۳۰-۴۸.
- بیرامی، منصور. (۱۳۸۵). تأثیر آموزش مهارت اجتماعی بر کفایت اجتماعی (مدل فلنر) و پیش‌بینی تغییرات پیشرفت تحصیلی بر اساس مؤلفه‌های کیفیت اجتماعی. پایان‌نامه دکتری روانشناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- حمیدی‌فر، علیرضا؛ عباسی، قدرت الله؛ پاکزاد، رجبعلی و بهشتی، قاسم. (۱۳۹۰). بررسی رابطه عملکرد خانواده و تهییج طلبی با رفتارهای ضد اجتماعی مراسم چهارشنبه آخر سال. *فصلنامه مطالعات/امنیت اجتماعی*، ۲۶ (۲)، ۱۷۴-۱۵۸.
- زاده محمدی، علی و ملک‌خسروی، غفار. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده (FDA). *فصلنامه خانواده‌پژوهشی*، ۲ (۵)، ۸۸-۶۹.
- صفی‌خانی، غلامرضا. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر یادگیری مشارکتی بر میزان مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهرستان کمیجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
- کرامتی، هادی، مرادی، علیرضا، و کاوه، منیژه. (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه کارکرد خانواده و سیمای روان شناختی فرزندان شاهد. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۴(۱۱)، ۷۵-۵۶.
- لشگری، م. (۱۳۸۳). رابطه بین کارایی خانواده و سلامت عمومی فرزندان. بهزیستی و توانبخشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- مولوی، علی. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط عملکرد خانواده و گرایش مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی اراک سال تحصیلی ۹۱-۹۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛ دانشکده علوم انسانی گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
- نجفی، بدرالدین. (۱۳۸۴). بررسی ارتباط بین عملکرد خانواده و محبوبیت اجتماعی نوجوانان در گروه همسالان. پایان‌نامه ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، ص ۳۶-۳۲.
- Driscoll, A. K., Russell, S. T., & Crockett, L. J. (2008). Parenting styles and youth well-being across immigrant generations. *Journal of Family Issues*, 29(2), 185-209.
- Gaylord, N. K., Kitzmann, K. M., & Coleman, J. K. (2003). Parents and children's perception of parental behavior: Associations with children's psychological adjustment in the classroom. *Parenting: Science and practice*, 3(1), 23-47.

- Griffin, K. W. et al. (2000). Parenting practices as predictors of substance use, delinquency and aggression among urban minority youth: moderating effects of family structure and gender. *Psychology addict behavior*, 14(2), 74-84.
- Okroduru, G. (2010). Influence of parenting styles on adolescent delinquency in delta central Senatorial District. *EDO Journal of Counselling*, 3(2), 58-86.
- Slomowski, C. & Ounn, J. (1996). Young children understand of other people's feeling and beliefs. *Child development*, 62, 1352-1360.